

MILITARIZAREA MĂRII NEGRE

Conf.univ.dr. Marius ȘERBESZKI

Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, București

România, prin natura orientării politice, prin faptul că este membră a comunității euroatlantice, prin acordurile, tratatele și parteneriatele la care este parte, precum și datorită poziției sale geografice, se află la granița estică a NATO și a UE. Ca rezultat direct, una dintre misiunile repartizate Forțelor Aeriene și Navale române este monitorizarea evoluției situației din regiunea Mării Negre, în scopul de a asigura avertizarea timpurie și informații utile necesare pentru luarea deciziilor la nivelurile strategic și operațional.

Ocuparea Peninsulei Crimeea, saturarea teritoriului acesteia cu trupe și echipament militar de către Federația Rusă, precum și declarațiile publice ale unor oficiali ruși referitoare la unele state membre ale NATO au generat tensiuni și o stare de incertitudine în regiune. Toate acestea au dus la o transformare treptată a zonei Mării Negre dintr-o zonă relativ liniștită de comerț liber și germen de dezvoltare economică la nivel local într-o zonă de „tatonare” între Federația Rusă și Occident.

Conexiunea dintre acțiune și reacție cauzează un efect ciclic în orice sistem. În acest fel, consolidarea capacităților A2AD de către un stat va genera, chiar dacă numai ca o precauție, un efort susținut din partea altui stat (sau alianță de state) pentru a găsi o soluție de contracarare.

Cuvinte-cheie: militarizarea Mării Negre, A2AD, Peninsula Crimeea, direcții strategice, Război Rece.

DE CE ESTE MAREA NEAGRĂ ATÂT DE IMPORTANTĂ?

Regiunea Mării Negre formează o intersecție-cheie ce leagă continentul european, Rusia, zona Caucazului, Orientul Mijlociu și Asia Centrală. Timp de mai mult de două secole, Rusia s-a străduit să obțină controlul exclusiv asupra Mării Negre și a purtat numeroase războaie împotriva Turciei, cu scopul de a captura Strâmtoarea și a „închide” Marea Neagră pentru uz propriu. În perioada Războiului Rece, Marea Neagră a fost, practic, un „lac sovietic”. În zilele noastre, ea rămâne o zonă de intersecție a unor importante direcții strategice.

De asemenea, regiunea Mării Negre are un potențial economic enorm, fiind o zonă de tranzit pentru mărfuri, având un platou continental ce posedă resurse naturale abundente (inclusiv rezerve de gaz natural), favorizând pescuitul și turismul, fiind o rută pentru resurse energetice și o zonă cu o diversitate culturală și etnică remarcabilă, dar care, din păcate, a favorizat și apariția unor conflicte mai mult sau mai puțin înghețate.

De aceea, accesul la mare este de importanță vitală pentru toate statele cu litoral la Marea Neagră și din zona adiacentă, deoarece aceasta permite proiectarea rapidă a puterii în zone învecinate.

CE ESTE A2AD?

În definiția americană prezentată în „The Joint Concept for Access and Manoeuvre in the Global Commons” (redenumitul „AirSea Battle Concept”¹), „Anti-Access” reprezintă acțiunile și capacitățile – de regulă, cu rază mare de acțiune – destinate a împiedica forțele adversarului să intre într-o anumită regiune, în timp ce „Area Denial” – de regulă, pe distanțe scurte – are ca scop limitarea libertății de acțiune și manevră a unui adversar în zona de operații.

Sam Tangredi, în cartea sa, „Anti-Access Warfare. Countering A2AD Strategies”, afirmă: „combinarea acțiunilor anti-acces și de interdicere a unei zone se referă la strategii de ducere a luptei concentrate pe împiedicarea unui adversar de a-și întreprinde acțiunile în apropiere sau în interiorul unei regiuni contestate”². Sarcina-cheie a oricărui apărător este de a împiedica un adversar să-și întreprindă acțiunile în apropierea centrului de greutate propriu. Astfel, „obiectivul unei strategii

¹ ***, *Air-Sea Battle*, Service Collaboration to Address Anti-Access & Area Denial Challenges, Air-Sea Battle Office, mai 2013.

² Sam Tangredi, „Anti-Access Warfare: Countering Anti-Access and Area-Denial Strategies”, Naval Institute Press, 2013, p. 14.

A2AD este de a împiedica atacatorul să-și aducă forțele sale superioare operațional în zona contestată sau de a împiedica atacatorul să opereze liber în regiune și să-și maximizeze puterea de luptă”³.

A2AD nu este un concept nou – el se bazează pe precedente istorice, cum ar fi apărarea de către otomani a Strâmtoarelor (1915-1916) și Bătălia pentru Anglia (1940), și pe noi tehnologii care au schimbat scara, letalitatea și scopurile amenințării. Deși acest concept a fost folosit de-a lungul istoriei, de cele mai multe ori, de către forțele terestre ale statelor care nu aveau o putere navală, în zilele noastre, forțele aeriene și forțele navale sunt cele care se identifică cu acest concept datorită capacității lor intrinseci de a opera pe distanțe mari, de a-și conecta sistemele de arme și comandă-control în scopul de a crea straturi suprapuse de apărare a unui spațiu sau a unei zone de interes.

CE FACE RUSIA ÎN MAREA NEAGRĂ?

Obiectivul principal al politicii Moscovei în regiunea Mării Negre constă în asumarea unei poziții dominante, pierdută după destrămarea Uniunii Sovietice, aderarea României și Bulgariei la NATO și UE și refuzul Georgiei și Ucrainei de a rămâne în sfera de influență a Rusiei. Marea Neagră este de importanță vitală pentru Rusia din punct de vedere strategic, nefiind doar un spațiu de afirmare a intereselor regionale, ci unul de exprimare a ambițiilor globale ale președintelui Putin.

Pentru îndeplinirea misiunilor A2AD, se folosește o gamă întreagă de mijloace, incluzând rachete balistice, rachete suprafață-aer, rachete anti-navă, rachete de croazieră, avioane de bombardament și vânătoare, submarine, nave de suprafață, mine maritime, drone și mijloace de război electronic. Astfel de măsuri sunt asimetrice și, deseori, sunt folosite de statele potențial mai slabe care folosesc avantajele rezultate din operarea în vecinătatea teritoriului propriu.

De la atacul asupra Ucrainei, Moscova și-a îmbunătățit statutul de putere maritimă în diferite moduri. Integrarea Crimeii oferă Rusiei o linie de coastă adițională de câteva sute de kilometri, alături de Sevastopol, port la Marea Neagră, de importanță strategică pentru Rusia. Flota rusă a Mării Negre este astfel poziționată, încât să poată interzice accesul militar în zona Caucazului și spre Ucraina. Flota a fost încorporată în districtul militar SUD și îndeplinește o serie de misiuni ce includ securitatea navigației și securizarea liniilor de comunicații maritime, contracararea prezenței grupurilor navale ale forțelor NATO, sprijinul navelor care sosesc de la alte flote ruse ce operează în Marea Mediterană și menținerea controlului asupra resurselor energetice ce vin dinspre bazinul Mării Caspice spre Europa. Extinderea și modernizarea flotei ruse a Mării Negre a devenit una dintre principalele priorități ale Kremlinului. Până anul viitor, Rusia și-a planificat să-și sporească

³ *Ibidem*, p. 15.

semnificativ prezența militară în Crimeea prin dislocarea suplimentară a unor forțe de rachete de coastă, rachete suprafață-aer, bombardiere cu rază lungă de acțiune, submarine noi, radare cu capacități îmbunătățite și chiar capacități nucleare.

În Marea Neagră, Crimeea a devenit principala platformă a Rusiei pentru executarea operațiilor A2AD. Astfel, au fost dislocate în peninsula sisteme de apărare avansate, cum ar fi sistemul de rachete anti-navă Bastion-P, înzestrat cu rachete de croazieră P-800 Oniks, împreună cu sistemele de rachete sol-aer S-300 și S-400 Triumf. De asemenea, sunt în derulare programe de modernizare a buncărelor din era sovietică, de reanimare a sistemelor de radare de avertizare timpurie și instalarea de echipamente de război electronic moderne. Împreună cu sistemele de rachete ale Rusiei din Armenia, Krasnodar și Latakia, capacitățile A2AD ruse se extind asupra unei mari părți a zonei, acoperind aproape în totalitate suprafața Mării Negre și părți din Moldova, România, Georgia, Turcia și Ucraina.

Figura 1: Rusia își îmbunătățește infrastructura militară în Peninsula Crimeea⁴

Flota Rusă a Mării Negre (FRMN) este subiectul unui program major de modernizare – Moscova și-a propus să cheltuiască 2,4 miliarde de dolari până în 2020 pentru înzestrarea flotei cu nave de suprafață, submarine și sisteme de apărare aeriană de nouă generație. Au fost înființate până la 18 noi unități și multe dintre

⁴ Sursa: *Russian military aggression against Ukraine presence of the Russian armed forces on the occupied territories of Ukraine – autonomous republic of Crimea and city of Sevastopol*, mai 2016, www.slideshare.net/EmbassyUkraine/ppt0000003-61701174, accesat la 16.05.2017.

acestea sunt înzestrate cu versatilul sistem de rachete Kalibr-NK. Lor li se vor alătura noi mijloace aeriene, cum ar fi avionul de vânătoare Su-30M și alte aeronave de atac aer-sol și elicoptere.

Toate aceste capacități sunt destinate să transforme FRMN într-o forță capabilă să interzică accesul NATO în Marea Neagră și să proiecteze puterea Rusiei pentru a amenința interesele Alianței Nord-Atlantice în Marea Mediterană și Orientul Mijlociu.

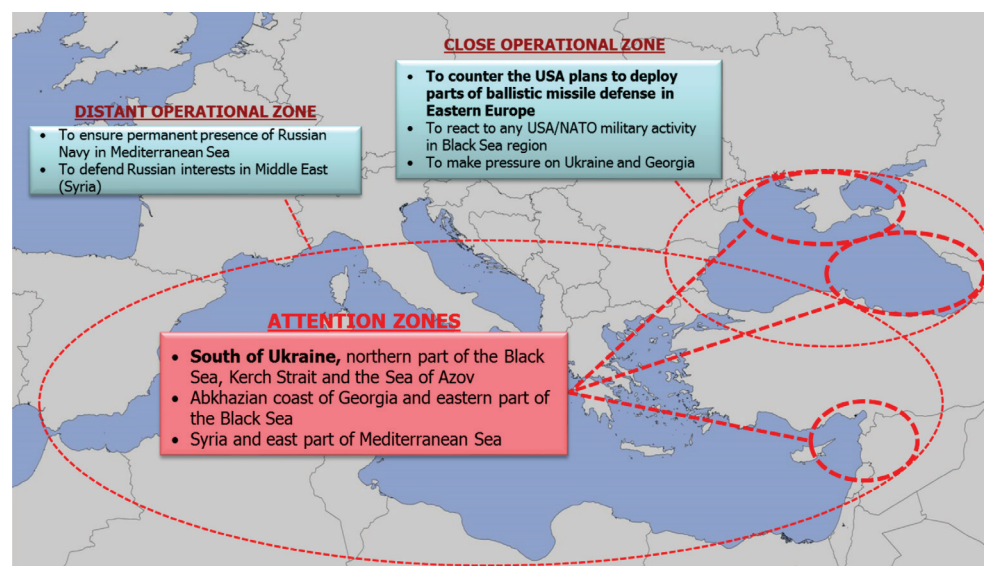

Figura 2: Zona de interes a Rusiei în Marea Neagră și Marea Mediterană⁵

Capabilitățile A2AD ale Rusiei vor fi sporite prin dislocarea în zonă a bombardierului cu rază lungă de acțiune și capacități nucleare Tupolev Tu-22M3. Acesta poate lua la bord rachete Kh-15 sau Kh-22 destinate nimicirii sistemelor de apărare aeriană. Forța de bombardiere va fi protejată de avioane de vânătoare, cum ar fi Su-34, care pot securiza o mare parte a spațiului aerian aferent Mării Negre.

... ȘI DE CE?

Prin dislocarea acestor capacități, împreună cu sistemele de rachete, Rusia va fi capabilă să creeze o rețea de apărare multistratificată, interconectată, ce poate amenința sau interzice prezența oricărei alte forțe în interiorul bulei A2AD.

Kremlinul este din ce în ce mai capabil să disloce rachete cu rază lungă anti-navă și anti-aeronavă pentru a lovi ținte, a interzice traficul maritim în Marea Neagră și a impune zone no-fly în regiunile de litoral. Forțele aeropurtate, infanteria marină și trupele Spetsnaz pot fi staționate în Crimeea pentru o potențială deplasare în alte zone.

⁵ Ibidem.

Existing means which can be used as an asset to deliver nuclear weapon

Advanced assets which can deliver nuclear weapon

Figura 3: Capabilitățile A2AD ale Rusiei în zona Mării Negre⁶

La începutul lui martie 2015, Putin a sugerat ca Moscova să disloce arme nucleare în Crimeea. Rachetele balistice tactice Iskander (atât în varianta convențională, cât și în cea nucleară) au o rază de acțiune de 400 de kilometri și pot atinge întreaga parte de sud-est a Ucrainei (inclusiv orașele industriale Odessa, Krivyi Rih și Dnipropetrovsk), o mare parte din Moldova, întreaga zonă de coastă a României și o parte semnificativă din coasta Turciei la Marea Neagră. Putem spune că Moscova, de fapt, își dezvoltă capacitățile pentru a „sechestra” Marea Neagră și a-și descuraja potențialii adversari să intre în această zonă și să încerce să contracareze ofensiva Rusiei.

Prin dominarea Mării Negre, Rusia are capacitatea de a-și proiecta puterea militară înspre estul Mediteranei, nordul Orientului Mijlociu, sudul Caucazului și restul continentului european. Controlul asupra porturilor și liniilor de comunicații maritime va da Rusiei puterea de a „sufoca” rutele comerciale și a întrerupe fluxul de resurse energetice via conductele dinspre bazinul Mării Caspice spre Europa, de a împiedica NATO să proiecteze suficientă securitate pentru membrii săi din zonă și să descurajeze statele riverane Mării Negre de a interveni în sprijinul unor vecini vulnerabili.

Marea Neagră este înconjurată de un inel de conflicte mai mult sau mai puțin înghețate. În Moldova, un conflict vechi de 28 de ani împarte țara în două părți.

⁶ Ibidem.

Figura 4: Raza de acțiune a capabilităților rusești dislocate în zona Mării Negre⁷

Peninsula Crimeea a fost deja ocupată de Rusia, iar regiunea Donbas este încă ocupată de forțe separatiste pro-ruse. Principala rută de aprovizionare a forțelor ruse din Siria trece prin Marea Neagră, via Bosfor și Dardanele. În Caucaz, conflictele dintre Armenia și Azerbaidjan asupra regiunii Nagorno-Karabah și dintre Georgia și regiunile separatiste Osetia de Sud și Abkhazia continuă să atragă interesul altor puteri, în frunte cu Rusia. Diferențele istorice și tensiunile etnice pot fi folosite de Rusia ca mijloace de a se amesteca în afacerile interne ale statelor și a pune presiuni asupra guvernelor din regiune pentru a se alinia politicii Moscovei. Prin deturnarea unor membri ai NATO din regiune, Kremlinul poate slăbi coeziunea internă a Alianței și submina credibilitatea acesteia.

Campaniile de propagandă și dezinformare ale Moscovei au ca scop discreditarea guvernelor pro-occidentale și liberale din regiune, în timp ce favorizează partidele și facțiunile maleabile la influența Rusiei. Kremlinul caută să construiască relații speciale cu anumite țări pentru a slăbi solidaritatea regională și acțiunile în comun. În unele cazuri, Moscova poate declanșa conflictele înghețate sau poate crea noi conflicte în enclavile teritoriale și regiunile de graniță.

În ceea ce privește România, Kremlinul poate încerca să manipuleze ideea latentă a „României Mari” pentru a provoca dispute regionale cu Republica Moldova

⁷ Ibidem.

și Ucraina, poate infiltra sabotori, poate orchestra proteste de masă și poate sprijini activități separatiste, cum ar fi cele ale secuilor din Transilvania. Există, de asemenea, un risc de perturbare a exploatarea resurselor naturale din Marea Neagră de către țara noastră, fie prin acțiuni de hărțuire, fie prin intermediul unei dispute legale implicând apele teritoriale pretinse de Rusia după anexarea Peninsulei Crimeea. Turismul și schimburile comerciale prin portul Constanța sau pe Dunăre pot fi, de asemenea, perturbate. La fel se poate întâmpla și prin blocarea Canalului Dunăre – Marea Neagră sau împiedicării desfășurării comerțului pe mare cu state riverane care nu fac parte din Uniunea Europeană.

Extinderea acțiunilor destabilizatoare ale Rusiei din estul Ucrainei către Odessa și partea ucraineană a Deltei Dunării poate bloca această arteră comercială, provocând importante pierderi economice pentru țările ce folosesc Dunărea ca punct de acces comercial către inima Europei.

CE TREBUIE SĂ FACEM NOI (NATO)?

De la anexarea Crimeei de către Rusia, NATO și-a întărit potențialul de descurajare, respectând totuși Declarația din 1997, prin care se abține să disloce permanent forțe militare substanțiale pe teritoriul noilor state membre. După Summitul din Newport, din 2014, Alianța și-a îmbunătățit abilitatea de a disloca o forță de răspuns rapid pe flancul estic, incluzând Bulgaria și România. Înainte de Summitul de la Varșovia, din iulie 2016, România (la fel ca statele baltice și Polonia) a căutat să creeze un mecanism de descurajare bazat pe o prezență NATO continuă, prin rotație, în această parte a Europei. Datorită poziției geografice a României și amenințării unui asalt amfibiu al Rusiei, Bucureștiul a propus înființarea unei misiuni navale în Marea Neagră. Chiar înainte de summit, prim-ministrul bulgar, Boyko Borisov, a declarat că țara sa nu se simte amenințată de Rusia și că dislocarea de forțe navale permanente ar putea fi considerată drept provocatoare de către Moscova. De asemenea, Turcia nu a sprijinit propunerea Rusiei, deoarece Ankara își dorea îmbunătățirea relațiilor cu Rusia în urma doborârii unui avion de luptă rusesc, în noiembrie 2015. Totodată, Turcia se teme că va trebui să suporte majoritatea cheltuielilor impuse de prezența navală a NATO din moment ce Convenția de la Montreux limitează accesul în Marea Neagră pentru navele militare ale statelor non-riverane.

Turcia, Bulgaria și România au ajuns la o poziție de compromis, care a fost aprobată de miniștrii apărării din statele membre ale NATO pe timpul întâlnirii Consiliului Nord-Atlantic. Prezența navelor NATO în Marea Neagră a fost sporită, acestea fiind puse sub comanda Forțelor Navale Permanente (Standing NATO Maritime Group 2 – SNMG 2), care operează în Marea Mediterană. În acest mod, SACEUR deține comanda operațională, fiind capabil să monitorizeze amenințările din partea Rusiei și să reacționeze mai repede la orice indicator de criză în zonă.

Prezența NATO în regiune constă în două elemente adiționale. Pe timpul Summitului de la Varșovia, aliații au fost de acord să sporească prezența puterii aeriene a NATO în Bulgaria și în România, ceea ce contribuie la monitorizarea spațiului aerian și facilitează evaluarea întrunită a amenințării.

Trupele americane, prezente în regiune în baza Black Sea Rotational Forces Initiative, constituie principalul pilon de descurajare în zona Mării Negre. De asemenea, distrugătoarele americane din clasa Arleigh Burke, dotate cu sistemul de apărare aeriană AEGIS, au intrat regulat în Marea Neagră. Toate acestea indică faptul că SUA sunt capabile să disloce forțele necesare neutralizării amenințărilor reprezentate de capacitățile ofensive ale Rusiei. De asemenea, prezența trupelor americane prin rotație sporește credibilitatea angajamentului SUA de a-și apăra aliații în cazul unui conflict.

Dintr-o perspectivă pur militară, NATO trebuie să-și consolideze capacitățile pentru a putea:

- să se disloce într-un teatru de operații sud-est european într-o poziție din care o forță întrunită poate fi angajată eficient și cu un nivel de risc acceptabil;
- să exercite comanda-controlul eficient asupra forței întrunită într-un mediu electromagnetic ostil;
- să descurajeze adversarul prin demonstrarea capacității, prezenței și voinței de acțiune;
- să conducă manevra operațională (combinând mișcarea cu focul) în zona de operații, în condiții acceptabile de risc;
- să-și proiecteze puterea pentru a-și atinge obiectivele;
- să fie capabilă să susțină operațiile din punct de vedere logistic.

CONCLUZII

Marea Neagră constituie o zonă de vulnerabilitate pentru flancul estic al Alianței. NATO nu trebuie să permită unui adversar ambițios să amenințe vreun stat membru riveran (România, Bulgaria, Turcia). În caz contrar, Alianța și-ar putea pierde credibilitatea ca organizație de securitate. Totodată, Occidentul are un interes economic în ceea ce privește diversificarea surselor de energie și păstrarea accesului la rutele dinspre bazinul Mării Caspice.

Din punct de vedere energetic și economic, al securității, geopoliticii și acțiunii militare, relevanța și importanța regiunii Mării Negre este mult mai mare decât putem realiza în prezent. Îndrăznim chiar să afirmăm că viitorul Europei și al Eurasiei este disputat în Marea Neagră.

Anexarea Peninsulei Crimeea a permis Rusiei transformarea Mării Azov într-un lac intern și împiedicarea funcționării normale a porturilor ucrainene Berdiansk și Mariupol. De asemenea, incidentul din strâmtoarea Kerchi, din luna noiembrie 2018,

se înscrie în același registru. Rusia și-a demonstrat deja capabilitatea de a „închide” zone întinse din Marea Neagră în luna iulie 2019, sub pretextul desfășurării unor exerciții militare (o suprafață totală de 118.570 km²), blocând rutele maritime internaționale spre Bulgaria, Georgia, Ucraina și România. „Odată cu militarizarea Crimeii, amploarea exercițiilor militare din regiunea Mării Negre continuă să crească. În acest sens, sunt repetate diferite scenarii ale unui conflict militar între Rusia și NATO pe teritoriul Ucrainei, armata rusă exersând un complex de sarcini ofensive și defensive. Pe lângă aceste exerciții militare convenționale, Rusia utilizează un arsenal de unelte hibride în atingerea obiectivelor sale. Operațiile pe scară largă în acest tip de război de nouă generație includ toate măsurile posibile pentru atingerea obiectivelor strategice, cum ar fi operațiuni de dezinformare, presiuni economice și în plan energetic, atacuri cibernetice sau operațiuni psihologice, cu scopul de a crea haos și de a duce la dezorganizarea totală a statului. Lecțiile învățate în 2008 în Georgia arată perfecționarea utilizării instrumentelor de tip hibrid de către Kremlin, care vor fi folosite ulterior împotriva Ucrainei: exploatarea punctelor slabe, a crizelor interne, cu scopul de restabilirea zonei-tampon între Rusia și NATO”⁸. De aceea, lipsa de acțiune din partea NATO va spori prestigiul Rusiei și va demonstra abilitatea acesteia de a provoca Occidentul. În opinia noastră, acest lucru nu trebuie să se întâmple!

BIBLIOGRAFIE:

1. ***, Air-Sea Battle, Service Collaboration to Address Anti-Access & Area Denial Challenges, Air-Sea Battle Office, mai 2013.
2. ***, Defense Express, *Militarization of Occupied Crimea – A Threat to Global Security*, <https://defence-ua.com/index.php/en/publications/defense-express-publications/914-militarization-of-occupied-crimea-a-threat-to-global-security>
3. New Strategy Center, *Sinteza evenimentului „Security Challenges in the Black Sea Area: Current Situation and Possible Evolutions”*, 11 septembrie 2019, București.
4. ***, *Russia Hastily Revamps Soviet Missile and Radar Bases in Crimea*, <https://defence.pk/pdf/threads/russia-hastily-revamps-soviet-missile-and-radar-bases-in-crimea.459144/>
5. ***, *Russian military aggression against Ukraine presence of the Russian armed forces on the occupied territories of Ukraine – autonomous republic of Crimea and city of Sevastopol, may 2016*, www.slideshare.net/EmbassyUkraine/ppt0000003-61701174
6. Nicholas Larrinaga, Sean O'Connor, Neil Gibson, *IHS Jane's Defence Weekly, Russia reveals Bastion-P deployment, land attack role in Syria*, <http://www.janes.com/article/65517/russia-reveals-bastion-p-deployment-land-attack-role-in-syria>
7. Sam Tangredi, *„Anti-Access Warfare: Countering Anti-Access and Area-Denial Strategies”*, Naval Institute Press, 2013.

⁸ Sinteza evenimentului „Security Challenges in the Black Sea Area: Current Situation and Possible Evolutions”, 11 septembrie 2019, București, România.